

SỰ KẾT HỢP GIỮA CHỦ NGHĨA YÊU NƯỚC VÀ CHỦ NGHĨA MÁC - LÊNIN TRONG TƯ DUY HỒ CHÍ MINH

NGUYỄN ĐÌNH BẮC*

Chủ nghĩa yêu nước Việt Nam là tài sản tinh thần quý báu của dân tộc Việt Nam, còn Chủ nghĩa Mác - Lênin là đỉnh cao của tư duy và trí tuệ nhân loại. Những yếu tố này đã được kết hợp một cách chặt chẽ, hài hòa, nhuần nhuyễn và tạo thành mối quan hệ biện chứng không thể tách rời trong tư duy Hồ Chí Minh, đồng thời được biểu hiện sinh động trong thực tiễn cách mạng Việt Nam.

1. Chủ nghĩa yêu nước Việt Nam - cơ sở, nền tảng quan trọng đưa Hồ Chí Minh đến với Chủ nghĩa Mác - Lênin

Sinh ra và lớn lên trên mảnh đất xứ Nghệ giàu truyền thống chống ngoại xâm, cùng với ảnh hưởng sâu sắc từ sự giáo dục mẫu mực của gia đình và trong hoàn cảnh đất nước bị chìm đắm dưới ách đô hộ của thực dân Pháp, Hồ Chí Minh đã sớm hình thành lòng yêu nước thương dân nồng nàn, chí căm thù giặc sâu sắc. Ngay khi mới 15 tuổi, cậu thiếu niên Nguyễn Tất Thành (sau này là Chủ tịch Hồ Chí Minh) đã đau xót trước nỗi nhục mất nước, đã có ý thức chống thực dân Pháp, giải phóng dân tộc khỏi ách nô lệ. Đây là động lực cơ bản để Nguyễn Tất Thành quyết định ra đi tìm đường cứu nước với hành trang lớn nhất trong mình là chủ nghĩa yêu nước Việt Nam. Tuy nhiên, ở thời điểm đó, chủ nghĩa yêu nước ở Hồ Chí Minh mang đậm dấu ấn của chủ nghĩa yêu nước truyền thống với những biểu hiện về lòng yêu nước, thương dân, không chấp nhận cảnh nô lệ, quyết tâm tìm con đường cứu nước... Song, nếu chỉ có vậy thì Hồ Chí Minh cũng không khác nhiều so với các bậc tiền bối Việt Nam yêu nước khác, sẽ không bắt gặp Chủ nghĩa Mác - Lênin và như thế sẽ không tìm thấy con đường cứu nước đúng đắn. Sự khác biệt của Hồ Chí Minh so với những sĩ phu yêu nước tiền bối và đương thời chính là cách thức và con đường cứu nước, là phương thức hiện thực hóa lòng yêu nước thành hành động đúng đắn và khoa học. Tuy còn nhỏ, Hồ Chí Minh đã có suy nghĩ chín chắn trong việc lựa chọn con đường cứu nước

* ThS. Học viện Chính trị - Bộ Quốc phòng.

cứu dân. Người không tán thành cách làm của “Cụ Phan Châu Trinh chỉ yêu cầu người Pháp thực hiện cải lương” như thế “chẳng khác gì đến xin giặc rủ lòng thương”. Người cũng không đồng tình với “Cụ Phan Bội Châu hy vọng Nhật giúp đỡ để đuổi Pháp. Điều đó rất nguy hiểm chẳng khác gì đưa hổ cửa trước, rước beo cửa sau”...

Từ trong nhận thức, Hồ Chí Minh cho rằng, để tìm ra con đường cứu nước đúng đắn, cần tìm đến chính nơi sinh ra sự đau khổ và mất nước của nhân dân ta. Việc xác định và lựa chọn hướng đi sang phương Tây để tìm đường cứu nước có thể coi là dấu ấn đầu tiên đánh dấu bước phát triển quan trọng trong nhận thức của Hồ Chí Minh. Bàn về vấn đề này, Đại tướng Võ Nguyên Giáp viết: “Anh quyết định không đi theo con đường của các bậc tiền bối, mà lại tìm cách sang Pháp, sang phương Tây, đi đến tận hang ổ của kẻ xâm lược để “xem nước Pháp và các nước khác làm ăn như thế nào rồi trở về giúp đồng bào”. Đây là một điểm mới rất quan trọng thể hiện bản lĩnh độc lập và tư duy sáng tạo của Nguyễn Tất Thành”¹.

Với xuất phát điểm quan trọng và động lực to lớn từ chủ nghĩa yêu nước Việt Nam, việc sang Pháp và phương Tây sẽ là điều kiện thuận lợi để Hồ Chí Minh hiểu sâu chủ nghĩa thực dân và tiếp thu Chủ nghĩa Mác - Lênin. Thực tiễn đã cho thấy, với tinh thần yêu nước nồng nàn, Hồ Chí Minh đã bôn ba nơi chân trời, góc biển, tích cực nghiên cứu, học hỏi và tham gia các phong trào xã hội, phong trào công nhân ở các nước mà Người đã đi qua. Đây là bước chuẩn bị cần thiết để chủ nghĩa yêu nước Việt Nam cũng như bản thân Hồ Chí Minh có điều kiện tiếp cận Chủ nghĩa Mác - Lênin. Trong quá trình đó, Người đã tham gia “*Hội người yêu nước Việt Nam*” tại Pháp, viết bản “*Yêu sách của nhân dân Việt Nam*” gửi Hội nghị Vécxây (1919), tham gia Hội Liên hiệp các dân tộc thuộc địa, viết “*Bản án chế độ thực dân Pháp*”, gia nhập Đảng Xã hội Pháp (đầu năm 1919) và Đảng Cộng sản Pháp (cuối năm 1920), v.v... Trải qua quá trình khảo sát, tìm tòi, hoạt động thực tiễn, Hồ Chí Minh đã bổ sung vào nhận thức của mình những kết luận quan trọng là: 1) Từ Việt Nam đến các nước thuộc địa khắp thế giới và ở chính các nước tư bản đế quốc tự xưng là văn minh, tự do, bình đẳng... đâu đâu quần chúng lao động cũng bị áp bức, bóc lột. 2) Ở đâu sự tàn bạo và những tội ác của chủ nghĩa tư bản đế quốc cũng như nhau và khát vọng đấu tranh giải phóng, đòi quyền làm người của những người lao động đều rất mạnh mẽ.

¹. Võ Nguyên Giáp (1993), *Tư tưởng Hồ Chí Minh - Quá trình hình thành và phát triển*, Nxb. Sự thật, Hà Nội, tr. 16.

Những kết luận này chứng tỏ rằng, Hồ Chí Minh đã nhận thức được đặc điểm và xu hướng của thời đại, nên đã quyết định đến với Chủ nghĩa Mác - Lênin. Trong đó, việc tiếp xúc với *“Sơ thảo lần thứ nhất những luận cương về vấn đề dân tộc và vấn đề thuộc địa”* của V.I.Lênin là bước ngoặt căn bản trong sự phát triển nhận thức ở Người. Từ đây, Hồ Chí Minh đã tìm thấy con đường cứu nước, giải phóng dân tộc ở Việt Nam. Cũng từ đó, chủ nghĩa yêu nước Việt Nam truyền thống có bước nhảy vọt về chất dưới ánh sáng của Chủ nghĩa Mác - Lênin. Theo Hồ Chí Minh, chủ nghĩa yêu nước Việt Nam sẽ chiến thắng chủ nghĩa thực dân Pháp khi chủ nghĩa yêu nước đó được soi dọi bởi ánh sáng của Chủ nghĩa Mác - Lênin.

Như vậy, với sự thôi thúc mạnh mẽ của chủ nghĩa yêu nước Việt Nam, cùng với cách thức và con đường cứu nước đúng đắn, Hồ Chí Minh đã thấu thái được tinh hoa văn hóa phương Đông và phương Tây, thấu hiểu chủ nghĩa tự bản, thấu hiểu thế giới thuộc địa. Chính những điều này đã tạo tiền đề quan trọng cho Hồ Chí Minh tiếp thu bản chất cách mạng và khoa học của Chủ nghĩa Mác - Lênin, gắn bó với phong trào vô sản, phong trào giải phóng thuộc địa trên thế giới và vận dụng chủ nghĩa ấy một cách sáng tạo. Nói cách khác, chủ nghĩa yêu nước Việt Nam chính là môi trường thuận lợi cho Chủ nghĩa Mác - Lênin thâm nhập, ăn sâu, bám rễ và phát triển. Chủ nghĩa yêu nước chính là cơ sở, nền tảng quan trọng đưa Hồ Chí Minh đến với chủ nghĩa chân chính nhất của thời đại, đánh dấu sự chuyển biến từ lập trường yêu nước thành lập trường cộng sản, để từ một người yêu nước Hồ Chí Minh trở thành một người cộng sản. Điều này không chỉ được lịch sử ghi nhận và minh chứng, mà còn được chính bản thân Người khẳng định: *“Lúc đầu, chính là chủ nghĩa yêu nước, chứ chưa phải chủ nghĩa cộng sản đã đưa tôi tin theo Lenin, tin theo Quốc tế thứ ba. Từng bước một, trong cuộc đấu tranh vừa nghiên cứu lý luận Mác - Lênin, vừa làm công tác thực tế, dần dần tôi hiểu được rằng chỉ có chủ nghĩa xã hội, chủ nghĩa cộng sản mới giải phóng được các dân tộc bị áp bức và những người lao động trên thế giới khỏi ách nô lệ”*².

2. Chủ nghĩa Mác - Lênin nhân tố quyết định sự xuất hiện chủ nghĩa yêu nước Việt Nam mới - Chủ nghĩa yêu nước Hồ Chí Minh

Chủ nghĩa yêu nước Việt Nam được hình thành và phát triển từ thời vua Hùng dựng nước, từ tinh thần của Bà Trưng *“đền nước trả thù nhà”*, Bà

² . Hồ Chí Minh *Toàn tập* (2000), tập 10, Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội, tr. 128.

Triệu “không chịu cúi đầu, khom lưng làm tỳ thiếp cho giặc”. Chủ nghĩa yêu nước Việt Nam từ thời Lý Thường Kiệt đã khẳng định thành văn ý chí bảo vệ độc lập, chủ quyền dân tộc và sự toàn vẹn lãnh thổ quốc gia. Đến thời Lê Lợi và Nguyễn Trãi, chủ nghĩa yêu nước Việt Nam đã nêu lên lý tưởng đập tắt muôn đời ngọn lửa chiến tranh xâm lược, xây dựng thái bình muôn thuở, xây dựng quan hệ hòa hiếu, bình đẳng giữa các dân tộc. Và chủ nghĩa yêu nước Việt Nam được giương cao trong phong trào nông dân Tây Sơn đã thể hiện một ý chí mãnh liệt của nhân dân ta đòi xây dựng và bảo vệ một Tổ quốc độc lập, thống nhất và giàu mạnh.

Vào nửa cuối thế kỷ XIX, nước ta bị thực dân Pháp xâm lược và đô hộ. Từ một quốc gia phong kiến độc lập, thống nhất, nước ta trở thành một nước thuộc địa, nửa phong kiến và bị chia cắt. Dân tộc ta với truyền thống yêu nước nồng nàn, đã liên tiếp vùng lên chống Pháp. Song, các phong trào kháng Pháp đều lần lượt bị thất bại. Qua khảo nghiệm trong thực tiễn, chủ nghĩa yêu nước Việt Nam truyền thống đã bộc lộ những hạn chế trước yêu cầu của lịch sử dân tộc thời cận, hiện đại. Chủ nghĩa yêu nước lúc đó đã trầm lắng lại và dường như chưa có phương hướng phát huy sức mạnh. Các nhà cách mạng đầu yêu nước, thương dân sâu sắc, nhưng họ không tìm thấy con đường, lực lượng và phương pháp cách mạng đúng đắn để đánh thắng được thực dân Pháp và bẻ gãy phong kiến tay sai. Điều đó có nghĩa là, họ chưa tìm ra cách thức để khơi dậy và phát huy sức mạnh của chủ nghĩa yêu nước Việt Nam. Sức mạnh to lớn của chủ nghĩa yêu nước Việt Nam truyền thống có nguy cơ trở thành một chủ nghĩa yêu nước thuần túy tình cảm. Từ chỗ là một lực lượng tinh thần có khả năng động viên và tổ chức sức mạnh chiến đấu của toàn dân trước đây, chủ nghĩa yêu nước ấy có thể chỉ trở thành một nỗi niềm u hoài về cái thời oanh liệt của dân tộc, những ước mơ về một tương lai tươi sáng chưa biết bao giờ mới đến.

Tình hình đen tối sẽ không có lối thoát nếu như tâm hồn yêu nước Việt Nam không gặp được hơi thở của thời đại, không kết hợp được với một hệ tư tưởng chính trị của một giai cấp tiên tiến. Tức là, cuộc khủng hoảng ngày càng trầm trọng nếu không chuyển hướng đường lối cứu nước theo lập trường của giai cấp vô sản, nếu như không kết hợp chủ nghĩa yêu nước Việt Nam với Chủ nghĩa Mác - Lênin và nâng chủ nghĩa yêu nước Việt Nam truyền thống lên một trình độ mới về chất.

Chính sự kết hợp với Chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng cách mạng nhất của thời đại thông qua Hồ Chí Minh đã làm thay đổi bản chất của chủ nghĩa yêu nước Việt Nam, đưa chủ nghĩa yêu nước từ truyền thống lên

chủ nghĩa yêu nước mới - Chủ nghĩa yêu nước Hồ Chí Minh (hay chủ nghĩa yêu nước Việt Nam thời đại Hồ Chí Minh), chủ nghĩa yêu nước theo lập trường của giai cấp vô sản. Chủ nghĩa yêu nước Hồ Chí Minh tiếp thu, kế thừa và phát triển những giá trị tinh hoa truyền thống yêu nước do lịch sử để lại, như: tình yêu quê hương, đất nước, yêu thương giống nòi, ý thức phụng sự Tổ quốc, tinh thần sẵn sàng xả thân hy sinh vì dân, vì nước... Tuy nhiên, chủ nghĩa yêu nước mới có bản chất giai cấp và những biểu hiện cụ thể khác hoàn toàn với chủ nghĩa yêu nước truyền thống. Cơ sở tư tưởng của chủ nghĩa yêu nước mới là Chủ nghĩa Mác - Lênin, là lý tưởng độc lập dân tộc gắn liền với chủ nghĩa xã hội. Chủ nghĩa yêu nước Hồ Chí Minh là sự hòa quyện chặt chẽ giữa các yếu tố giai cấp, dân tộc và nhân loại. Dưới ánh sáng của Chủ nghĩa Mác - Lênin, chủ nghĩa yêu nước Việt Nam đã mang trong mình cả nội dung và hình thức mới. Đó là chủ nghĩa yêu nước của một thời đại mới, thời đại chưa thể có được trước đây và đó cũng là một chủ nghĩa yêu nước thuộc một hệ tư tưởng tiên tiến, cách mạng và khoa học nhất của thời đại. Ngược lại, chủ nghĩa yêu nước Việt Nam dựa vững chắc trên lập trường giai cấp vô sản đã bổ sung thêm “cơ sở lịch sử” cho Chủ nghĩa Mác - Lênin và “củng cố nó bằng dân tộc học phương Đông”, nhưng chỉ có Hồ Chí Minh mới thực hiện được điều đó, mới tiếp thu được và tuyệt đối trung thành với Chủ nghĩa Mác - Lênin.

Vấn đề đặt ra là, tại sao phải đến Hồ Chí Minh và chỉ có Hồ Chí Minh mới làm cho chủ nghĩa yêu nước Việt Nam truyền thống kết hợp chặt chẽ và thống nhất biện chứng với Chủ nghĩa Mác - Lênin, làm cho chủ nghĩa yêu nước Việt Nam có sự phát triển về chất? Và, chính sự chuyển biến ấy đã làm cho Chủ nghĩa Mác - Lênin thâm nhập sâu rộng và có sức sống trong đời sống xã hội Việt Nam? Thực tiễn lịch sử đã chứng minh rằng, chính sự bắt gặp về mặt lịch sử giữa chủ nghĩa yêu nước Việt Nam với Chủ nghĩa Mác - Lênin như một tất yếu thông qua con người Hồ Chí Minh, với toàn bộ tình cảm, trí tuệ, phẩm chất nhân cách và cuộc đời hoạt động cách mạng của Người đã đem lại kết quả như vậy. Trong đó, một mặt chủ nghĩa yêu nước đã đưa Hồ Chí Minh bắt gặp Chủ nghĩa Mác - Lênin, nhưng đồng thời Hồ Chí Minh lại làm cho chủ nghĩa yêu nước đến với Chủ nghĩa Mác - Lênin; mặt khác, chính Người đã làm cho hai thứ chủ nghĩa ấy kết hợp chặt chẽ, gắn bó khăng khít không tách rời nhau, tạo thành mối quan hệ biện chứng hữu cơ, vừa là nguyên nhân, vừa là kết quả của nhau.

Chủ nghĩa Mác - Lênin đã có vai trò to lớn trong đường lối cứu nước của Hồ Chí Minh và tạo ra bước ngoặt quan trọng trong đường lối cứu

nước của lịch sử dân tộc, đồng thời quyết định đến sự xuất hiện của chủ nghĩa yêu nước Việt Nam mới. Qua năng lực sáng tạo của Hồ Chí Minh, chủ nghĩa yêu nước Việt Nam truyền thống được soi sáng bằng Chủ nghĩa Mác - Lênin đã vươn lên ngang tầm thời đại. Và trên thực tế nó đã đáp ứng được yêu cầu cơ bản của cách mạng nước ta.

3. Ý nghĩa cách mạng của sự kết hợp giữa chủ nghĩa yêu nước và Chủ nghĩa Mác - Lênin trong tư tưởng Hồ Chí Minh

Từ sau khi tiếp nhận Chủ nghĩa Mác - Lênin, Hồ Chí Minh đã tích cực truyền bá sâu rộng vào phong trào cách mạng ở trong nước và gắn nó với chủ nghĩa yêu nước truyền thống, qua đó không chỉ làm cho chủ nghĩa yêu nước Việt Nam truyền thống có sự phát triển mới về chất, mà còn đưa lại những hiệu quả to lớn và thiết thực đối với cách mạng Việt Nam. Sự kết hợp giữa Chủ nghĩa Mác - Lênin với phong trào công nhân và phong trào yêu nước đã đưa tới sự ra đời của Đảng Cộng sản Việt Nam (3/2/1930). Đây vừa là sự kiện đánh dấu một bước ngoặt căn bản trong lịch sử cách mạng Việt Nam, vừa là biểu hiện rõ nét và sinh động về mối quan hệ biện chứng, sự kết hợp chặt chẽ và thống nhất hữu cơ giữa chủ nghĩa yêu nước Việt Nam với Chủ nghĩa Mác - Lênin.

Thắng lợi vĩ đại của Cách mạng Tháng Tám năm 1945 là thắng lợi đầu tiên của chủ nghĩa yêu nước Việt Nam mới dưới ánh sáng soi đường của Chủ nghĩa Mác - Lênin. Thắng lợi của hai cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp và đế quốc Mỹ là bước tiếp theo tất yếu. Thắng lợi của sự nghiệp đấu tranh giành độc lập của nhân dân các nước trong khu vực và trên thế giới dẫn đến sự sụp đổ của chủ nghĩa thực dân cũ và mới là logic tất yếu của sự phát triển hợp quy luật. Điều đó cho thấy rằng, đối với mỗi quốc gia dân tộc, chỉ có sự kết hợp chặt chẽ giữa chủ nghĩa yêu nước chân chính với Chủ nghĩa Mác - Lênin thì cách mạng mới giành được thắng lợi.

Thực tiễn lịch sử đã chứng minh, thắng lợi của cách mạng càng to lớn thì sự chống đối của kẻ thù càng điên cuồng, mãnh liệt; trong đó cũng có không ít sự ngộ nhận cần được làm sáng tỏ. Trước đây cũng như hiện nay, ở trong nước cũng như ở ngoài nước đã và đang có những trào lưu muốn “xét lại” lịch sử Việt Nam từ khi Đảng Cộng sản Việt Nam ra đời. Họ cho rằng, sự kết hợp giữa chủ nghĩa yêu nước Việt Nam với Chủ nghĩa Mác - Lênin là một sự “gán ghép”, “gò ép” sống sượng đầy tính chủ quan của cá nhân Hồ Chí Minh và trên thực tế, sự du nhập Chủ nghĩa Mác - Lênin vào Việt Nam đã không giải quyết được những vấn đề toàn diện mà đất nước đã đặt ra từ đầu thế kỷ XX đến nay; sự du nhập và kết hợp

hai chủ nghĩa đó với nhau đã tỏ ra hoàn toàn không có khả năng làm cho chủ nghĩa yêu nước theo kiểu truyền thống trở thành một triết lý dân tộc mới, hiện đại và dân chủ được; tuy phải “sống chung” với nhau trong một thời gian, nhưng chủ nghĩa yêu nước Việt Nam và Chủ nghĩa Mác - Lênin mãi mãi vẫn là hai thực thể hoàn toàn khác nhau, như dầu với nước, .v.v.. Thực chất, đó là những âm mưu và luận điệu xuyên tạc, cố tình bóp méo sự thật của các thế lực thù địch trong chiến lược “diễn biến hòa bình” đối với cách mạng nước ta, với mục đích phủ nhận lịch sử, tách rời chủ nghĩa yêu nước Việt Nam với Chủ nghĩa Mác - Lênin.

Tuy nhiên, những biểu hiện trên đây là minh chứng rõ ràng và sâu sắc nhất về mối quan hệ biện chứng, sự thống nhất hữu cơ giữa chủ nghĩa yêu nước Việt Nam với Chủ nghĩa Mác - Lênin ở Chủ tịch Hồ Chí Minh và thực tiễn cách mạng Việt Nam. Qua đó tự nó đã trở thành vũ khí lý luận sắc bén và cơ sở khoa học quan trọng để đấu tranh chống lại các quan điểm, luận điệu sai trái, xuyên tạc bản chất của Chủ nghĩa Mác - Lênin, vai trò của chủ nghĩa yêu nước Việt Nam, cũng như mối quan hệ hữu cơ giữa hai chủ nghĩa này.

Ngày nay, các thế lực thù địch vẫn đang hợp sức với nhau, ráo riết tìm mọi âm mưu, thủ đoạn nhằm chống lại Chủ nghĩa Mác - Lênin, hòng loại bỏ nó ra khỏi đời sống tinh thần của nhân loại. Chúng vừa tìm mọi cách bôi nhọ, xuyên tạc, hạ bệ Chủ nghĩa Mác - Lênin dưới nhiều hình thức, vừa kích động chủ nghĩa dân tộc cực đoan nổi dậy khắp nơi với chiêu bài đòi ly khai, độc lập làm cho nhiều quốc gia rơi vào cảnh rối loạn, mất chủ quyền. Tình hình đó càng làm tăng tính cấp thiết của bài học về mối quan hệ biện chứng, sự kết hợp chặt chẽ giữa chủ nghĩa yêu nước chân chính với Chủ nghĩa Mác - Lênin trong bối cảnh trong nước và quốc tế hiện nay. Sự nghiệp cách mạng của nhân dân Việt Nam nói riêng, của lực lượng tiến bộ và nhân dân yêu chuộng hòa bình trên toàn thế giới nói chung chống lại chủ nghĩa đế quốc trong điều kiện lịch sử mới phải được đặt trong tiến trình của cuộc đấu tranh bảo vệ, phát triển Chủ nghĩa Mác - Lênin và tích cực đấu tranh chống lại mọi biểu hiện của chủ nghĩa dân tộc cực đoan, chủ nghĩa ly khai, góp phần bảo vệ sức sống của chủ nghĩa yêu nước chân chính ở mỗi quốc gia dân tộc.